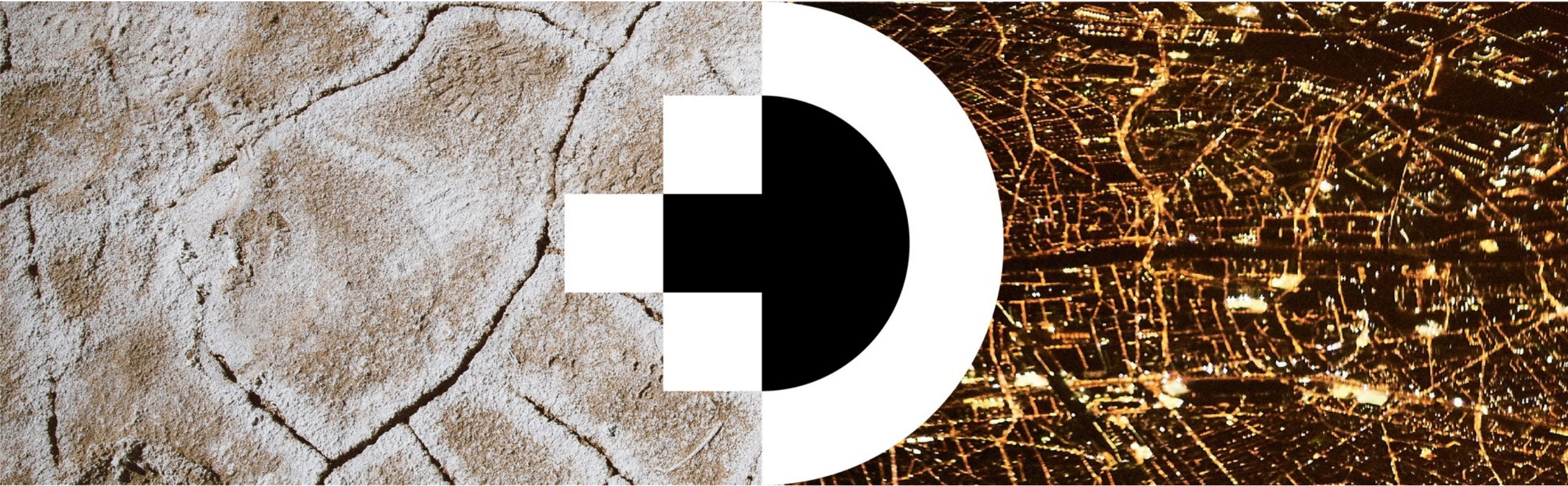

Welkom !

Op naar een gedigitaliseerde
energiemarkt die eerlijk,
inclusief en democratisch
bestuurbaar blijft

Agenda vandaag

Programma

- De energiemarkt verandert; Pallas Agterberg
- Achtergronden bij de Energiewet; Lars Meindert
- Fishbowl-gesprekken
  - Het belang van hyperlocaliteit; Arash Aazami
  - Eerlijke toegang tot de markt; Saskia Lavrijssen
  - Privacy en databescherming; Tijmen Wisman
- Breakout's
  - In groepen van 6 personen verdiepen van inzicht en (mogelijk) vormgeven aan een vervolg

Intentie van deze sessie

We bevorderen open dialoog rondom de aanpassing van de energiewet. We bespreken en onderzoeken samen verschillende insteken en denklijnen die vanuit de Club van Wageningen relevant worden geacht.

Chatham House Rule

“When a meeting, or part thereof, is held under the **Chatham House Rule**, participants are free to use the information received, but neither the identity nor the affiliation of the speaker(s), nor that of any other participant, may be revealed.”

Fishbowl spelregels

- 👉 Alleen de dialoog-initiators en vaste panelleden houden hun video en microfoon open.
- 👉 In de eerste 5 minuten introduceert de initiator het gespreksonderwerp. Na 25 minuten wisselen we van insteek.
- 👉 Vervolgens mogen deelnemers die commentaar willen geven of een vraag willen stellen in het gesprek stappen door video aan te zetten.
- 👉 Zodra er 6 deelnemers zijn, en een nieuwe deelnemer zijn video aanzet, dient een van de bestaande deelnemers zijn of haar video uit te zetten. Zo houden we het gesprek levendig en krijgt iedereen de kans om bij te dragen. Deelnemers mogen uiteraard vaker dan eens toetreden in het gesprek.
- 👉 Fishbowl bijdragen beperken zich tot ongeveer 1 minuut en eindigen idealiter met een vervolgvraag, zodat andere deelnemers daarop verder kunnen bouwen. De moderator kan ingrijpen als deelnemers onevenredig veel tijd gebruiken.

Achtergrond bij de nieuwe energiewet

Pallas Agterberg, januari 2021

Het energiesysteem verandert...

Vanzelfsprekend in 2030...

- Decentrale duurzame energie is goedkoper dan central geproduceerde energie
- Elektrische auto's zijn goedkoper dan auto's met verbrandingsmotor
- De kosten voor elektriciteit en daarmee gerelateerde energiedragers zijn meer afhankelijk van tijd en plaats dan het volume
- Toepassingen en apparaten zijn op afstand bestuurbaar
- Duurzaam gedrag wordt meer gewaardeerd dan niet duurzaam gedrag
- Autonome energiesystemen zijn breed beschikbaar

...vraagt om het faciliteren van de ontwikkelingen voor gebruikers en aanbieders

Decentrale
productie
energie

Energie
management

Energie
uitwisseling

Electriciteit
voor mobiliteit

..en dus moeten we de volgende stap zetten in energiebeleid

Maturity model energie beleid

Niveau	Beleid	Resultaat
L0: geen energiesysteem	Energie hoeft niet geregeld te worden vanuit de overheid	Losstaande installaties
L1: energie is een lokale publieke dienst	Burgers en bedrijven moeten toegang hebben tot betaalbare en betrouwbare energie	Lokaal verticaal geïntegreerd energiebedrijf (in overheidshanden of privaat)
L2: gecentraliseerde commodity markt	Burgers en bedrijven moeten toegang hebben tot betaalbare en betrouwbare energie en hebben het recht een aanbieder voor energie te kiezen	Onafhankelijk netbeheer en keuze uit energieleveranciers
L3: gedecentraliseerd platform	Burgers en bedrijven moeten toegang hebben tot betaalbare en betrouwbare energie en hebben het recht een aanbieder voor energie te kiezen en kunnen deel uitmaken van deze markt	Onafhankelijk netbeheer, de mogelijkheid te handelen voor iederen, zowel op volume als op flexibiliteit.

Ministerie van Economische Zaken
en Klimaat

Energiewet: behoefte achter internetconsultatie

Club van Wageningen d.d. 2 februari 2021

Lars Meindert | EZK – DG Klimaat & Energie

Energiewet | ter bespreking vandaag

Algemene introductie

1. Terugblik & stand van zaken
2. Planning komende maanden

In vogelvlucht: pijler I-VI

3. Toelichting belangrijkste wijzigingen
  - Focus op thema's CvW
  - Behoeftte achter internetconsultatie
  - Wat speelt er bij deze thema's?

concept wetsvoorstel Energiewet (versie internetconsultatie 17 december 2020)

Voor het leesgemak en begrip zijn bij verwijzingen naar andere artikelen in dit wetsvoorstel zoveel mogelijk de kopjes van de betreffende artikelen tussen vierkante haken opgenomen.
Voor het leesgemak en begrip zijn bij zoveel mogelijk artikelen verwijzingen opgenomen naar het Europees recht en naar de Elektriciteitswet 1998 en de Gaswet.

Conceptvoorstel van wet houdende regels over energiemarkten en energiesystemen (Energiewet)

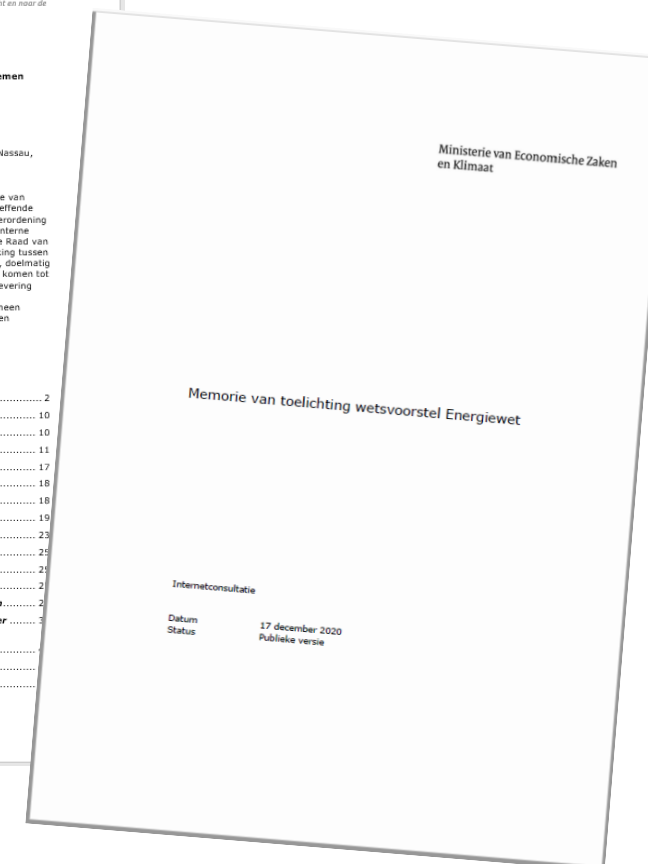
CONCEPTVOORSTEL VAN WET
(versie internetconsultatie 17 december 2020)

Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:
Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenselijk is, mede ter implementatie van richtlijn nr. (EU) 2019/944 van het Europees Parlement en de Raad van 5 juni 2019 betreffende gemeenschappelijke regels voor elektriciteit en tot wijziging van Richtlijn 2012/27/EU, verordening (EU) 2019/943 van het Europees Parlement en de Raad van 5 juni 2019 betreffende de interne markt voor elektriciteit en verordening (EU) 2019/942 van het Europees Parlement en de Raad van 5 juni 2019 tot oprichting van een Agentschap van de Europese Unie voor de samenwerking tussen energieregulators, en met inachtneming van het belang van het betrouwbaar, duurzaam, doelmatig en milieuhygiënisch verantwoord functioneren van de elektriciteits- en gasvoorziening te komen tot een hernieuwd regelgevend kader met betrekking tot de productie, het transport en de levering van elektriciteit en gas;
Zo is het, dat Wij, de Afdeling advisering van de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Inhoud

HOOFDSTUK 1 ALGEMENE BEPALINGEN	2
HOOFDSTUK 2 ENERGIEMARKTEN	10
Titel 2.1 Algemene bepalingen	10
Titel 2.2 Leveren aan eindafnemers	11
Titel 2.3 Aggregeren voor eindafnemers	17
Titel 2.4 Produceren en invoeden	18
Titel 2.5 Balanceren	18
Titel 2.6 Meten	19
Titel 2.7 Overige bepalingen	23
HOOFDSTUK 3 BEHEER VAN ELEKTRICITEITS- EN GASSYSTEMEN	25
Titel 3.1 Algemene bepalingen	25
Titel 3.2 Aanwijzen, certificeren en erkennen van systeembeheerders	26
Titel 3.3 Inrichting en voorwaarden transmissiesysteem en distributiesysteem	26
Titel 3.4 Taken transmissiesysteembeheerders en distributiesysteembeheerder	26
Titel 3.5 Verplichtingen transmissiesysteembeheerders en distributiesysteembeheerders bij taakuitoefening	26
Titel 3.6 Bijzondere systemen	26
Titel 3.7 Ontheffingen nieuwe systemen	26

Energiewet | algemene introductie

Terugblik:

- 2 juli 2020: webinar over de Energiewet
- 17 juli 2020: publicatie 'Contouren van de Energiewet'
- 31 augustus 2020: ca 25 'zienswijzen' ontvangen
- 17 dec 2020: start internetconsultatie

Stand van zaken:

- 10 reacties, diverse partijen bereiden nog voor
- Heeft zaken in gang gezet, ook 'buiten' sector
- Al enige eerste lijnen te trekken (zie ook pijlers)

Energiewet – algemene introductie

1. Terugblik & stand van zaken

2. Planning komende maanden

+ 3. Beoogde wijzigingen: in 6 pijlers

Wat nemen we nu (nog) niet mee?

- Regulering waterstof (enkel E&G)
- Herziening tariefsysteem 'net op zee'
- Afbouw gas in gebouwde omgeving

Energiewet | algemene introductie

Planning komende maanden

- Follow-up na consultatie: richting UHT (toetsing)
  - Analyseren/verwerken van reacties
  - Waar relevant: gesprekken met stakeholders
  - Finetunen / herschrijven van wetteksten + MvT
  - Schrijven artikelsgewijze toelichting + overgangsrecht
- Proces daarna: formeler en gedetailleerder
  - Formele stappen: UHT-toetsen > interdepartementale afstemming > Ministerraad > advies Raad van State > indiening Tweede Kamer
  - Gedetailleerder: start met uitwerking onderliggende regelgeving
  - Ministerraad na zomerreces (?)

Energiewet – algemene introductie

1. Terugblik & stand van zaken

2. Planning komende maanden

+ 3. Beoogde wijzigingen: in 6 pijlers

Energiewet | in vogelvlucht

Beoogde wijzigingen: in 6 pijlers

Pijler I: Versterkt kader toekomstige systeemintegratie

>> Belangrijkste *drivers*: nationaal beleid, beleidswensen

A. Voorbereid op toekomstige systeemintegratie (E&G)

- Combinatie gas en elektriciteit in één wet; uniform waar mogelijk en logisch
- Verduidelijken rollen & verantwoordelijkheden (bredere deelname)

B. Verbeteren en verduidelijken van wet- regelgeving (E&G)

- Terugbrengen structuur & interne consistentie (t.b.v. bruikbaarheid)
- Verbeteren wetskwaliteit: actualisatie, verduidelijkingen, definities, etc.

C. Versterken van de legaliteit (grondslag in wet- en regelgeving; E&G)

- Herschikking van bestaande regels (naar hoger niveau)
- Correcties op huidige stelsel van voorwaarden & methoden ('codes')

Energiewet – algemene introductie

+

1/2. ....

-

3. Beoogde wijzigingen: in 6 pijlers

I: Versterkt toekomstkader

II: Energiedata als grondstof

III: Systemen op orde

IV: Ruimte nieuwe initiatieven

V: Meer bescherming

VI: Toezicht

Energiewet | in vogelvlucht

Relevantie - thema's Club van Wageningen

- Sterk: *"eerlijke, inclusieve en democratisch bestuurbare digitale energiemarkt"*

Wat speelt er bij deze thema's? Behoeftte achter internetconsultatie

- Trend naar systeemintegratie: eerste stap
- Verouderde wet- en regelgeving (STROOM)
- Ontwikkelingen in (denken over) regelgeving
  - Sterke invloed vanuit EU (rol systeembeheerders, regulator)
  - Wetgevingsleer: o.a. regelgevende bevoegdheid regulator
  - Nieuwe ontwikkelingen: o.a. AVG

Pijler I: beoogde wijzigingen

- **A. Voorbereid op toekomstige systeemintegratie**
  - Combinatie gas en elektriciteit in één wet; uniform waar mogelijk en logisch
  - Verduidelijken rollen & verantwoordelijkheden
- **B. Verbeteren & verduidelijken wetgeving**
  - Terugbrengen structuur & interne consistentie
  - Verbeteren wetskwaliteit: actualisatie, correcties, verduidelijkingen, definities, etc.
- **C. Versterken legaliteit (grondslag in wet- en regelgeving)**
  - Herschikken bestaande regels (naar hoger niveau); correcties stelsel voorwaarden & methoden ('codes')

Leeswijzer:

- Voor 'codes' in het algemeen zie §A-3.2 en §B-8.3.2 in de MvT
- De 'meetcodes' en Informatiecode komen ook terug in §A-3.2 (kort), §B-7.3 (meten) en §B-7.5 (gegevens)

Energiewet | in vogelvlucht

Beoogde wijzigingen: in 6 pijlers

Pijler II: Data als noodzakelijke / kansrijke grondstof systeem

>> Belangrijkste *drivers*: EU, Klimaatakkoord, nat. beleidswensen

- **A. Verbeteren en rationaliseren van de meetketen (E&G)**
  - Continueren ingezette overgang naar digitaal
  - Legaliteit: verschuiven van regels (naar hoger niveau)
- **B. Meer hoogwaardige & hoogfrequente gegevens (E&G)**
  - Onder strikte voorwaarden: beschikbaarheid van hoogwaardige en hoogfrequente gegevens vergroten
- **C. Grip op data: datadelen als fundament voor het systeem**
  - Herziening stelsel van toegang en uitwisseling, incl. (i) vastleggen processen, voorwaarden & actoren, (ii) regels registerbeheer, (iii) gestandaardiseerde ontsluiting o.b.v. normen en afspraken en (iv) eisen aan processen, identificatie, beveiliging, etc.

Energiewet – algemene introductie

+ 1/2. ....

- 3. Beoogde wijzigingen: in 6 pijlers

I: Versterkt toekomstkader

II: Energiedata als grondstof

III: Systemen op orde

IV: Ruimte nieuwe initiatieven

V: Meer bescherming

VI: Toezicht

Energiewet | in vogelvlucht

Relevantie - thema's Club van Wageningen

- Sterk: meetregels, kwaliteit, toegang tot gegevens, gegevensuitwisseling, innovatie, etc.

Wat speelt er bij deze thema's? Behoeftte achter internetconsultatie

- Noodzaak voor herzien stelsel: borging publieke belangen, privacy, meer betrokkenen, kwaliteit, etc.
- Balansoefening op verschillende niveaus:
  - Grote onderlinge afhankelijkheid: gegevens dienen meerdere doelen
  - Borging publieke belangen (incl. privacy) vs innovatie en diensten
  - Afbakening gereguleerd en niet-gereguleerd domein
  - Regels in wet/MR, sector spreekt verdere invulling af
- Lopende thema's: definities 'meetinrichtingen', meten op additionele allocatiepunten, artikel 4.12 (taak GUE), invulling onder Metrologiewet

Pijler II: beoogde wijzigingen

- **A. Verbeteren en rationaliseren meetketen**
  - Continueren ingezette overgang naar digitaal
  - Legaliteit: verschuiven van regels (naar hoger niveau)
- **B. Meer hoogwaardige & hoogfrequente gegevens**
  - Onder strikte voorwaarden: beschikbaarheid van hoogwaardige en hoogfrequente gegevens vergroten
- **C. Grip op data: datadelen als fundament voor systeem**
  - Herziening stelsel van toegang en uitwisseling, incl. (i) vastleggen processen, voorwaarden & actoren, (ii) regels registerbeheer, (iii) gestandaardiseerde ontsluiting o.b.v. normen en afspraken en (iv) eisen aan processen, identificatie, beveiliging, etc.

Leeswijzer:

- **Samenvatting:** zie §A-3.3 in MvT
- **Uitgebreide beschrijving:** Hfd B-7 in MvT
  - Scopeafbakening
  - Meten & overige meld- en gegevensplichten
  - Gegevensontsluiting

Energiewet | in vogelvlucht

Beoogde wijzigingen: in 6 pijlers

Pijler III: Systemen op orde en ondersteunend aan transitie

>> Belangrijkste *drivers*: EU, Klimaatakkoord, nat. beleidswensen

A. Herziening kader inrichting systeembeheerders (E&G)

- Verduidelijkingen, actualisaties, correcties; specifiek voor: transmissiesysteem-beheerder (TSB), distributie-systeembeheerder (DSB) en infrastructuurbedrijf

B. Herziening kader taken TSB en DSB (* vooral E)

- Verduidelijkingen, actualisaties, correcties
- Herijken aansluitplicht & transporttaak *
- Introductie regels congestiemanagement *
- Aanpassing takenpakket TSB en DSB vanwege Richtlijn (EU) 2019/944 *

C. Herziening kader besluitvorming tarieven (E&G)

- Verduidelijkingen, actualisaties, correcties;
- Aanpassingen t.a.v. proces, methode, grondslagen

Energiewet – algemene introductie

+

1/2. ....

-

3. Beoogde wijzigingen: in 6 pijlers

I: Versterkt toekomstkader

II: Energiedata als grondstof

III: Systemen op orde

IV: Ruimte nieuwe initiatieven

V: Meer bescherming

VI: Toezicht

Energiewet | in vogelvlucht

Relevantie - thema's Club van Wageningen

- Vooral indirect (?): taakstelling TSBs en DSBs, afbakening van gereguleerde en niet-gereguleerde domein

Wat speelt er bij deze thema's? Behoeftte achter internetconsultatie

- Logischerwijs: sterke invloed vanuit EU regelgeving; grotere rol ACM inzake regulering (o.a. tarieven, etc.)
- Diverse artikelen geven bredere kader, nadere invulling volgt in onderliggende regelgeving
  - NB: voorbereiding hiervoor zal gedurende 2021 starten
- Lopende thema's: aansluiten & transporteren, aanvullende taken (o.a. waterstof), invulling ATO, etc.

Pijler III: beoogde wijzigingen

- **A. Herziening kader inrichting systeembeheerders**
  - Verduidelijkingen, actualisaties, correcties; specifiek voor: transmissiesysteembeheerder (TSB), distributiesysteembeheerder (DSB) en infrastructuurbedrijf
- **B. Herzien kader taken TSB en DSB**
  - Verduidelijkingen, actualisaties, correcties
  - Herijken aansluitplicht & transporttaak *
  - Introductie regels congestiemanagement *
  - Aanpassing takenpakket TSB en DSB vanwege bepalingen Richtlijn (EU) 2019/944 *
- **C. Herzien kader besluitvorming tarieven**
  - Verduidelijkingen, actualisaties, correcties
  - Aanpassingen t.a.v. proces, methode, grondslagen

Leeswijzer:

- Samenvatting: zie §A-3.4 in MvT
- Uitgebreide beschrijving: Hfd B-6 in MvT
  - Inrichting/taken TSB en DSB
  - Tariefregulering
  - Overige beheerders van systemen
- Toezicht: zie Hfd B-8

Energiewet | in vogelvlucht

Beoogde wijzigingen: in 6 pijlers

Pijler IV: Ruimte voor nieuwe marktinitiatieven

>> Belangrijkste *drivers*: EU Richtlijn / Verordening

A. Van afnemer naar 'actieve afnemer' (* vooral E)

- Versterken van randvoorwaarden om actief te worden
- Meerdere actoren op aansluiting eindafnemer
- Eindafnemer zelf verantwoordelijk voor onbalans; voor huishoudelijke afnemer en micro-onderneming blijft leverancier de 'standaard' (opt-out)

B. Inbedding nieuwe marktinitiatieven in wet- en regelgeving (* vooral E)

- Actieve afnemer, energiegemeenschap en aggregator
- Leveringsvergunning: enkele uitzonderingen toegestaan, altijd leveringsvergunning op primaire allocatiepunt vereist

C. Vergroten markttransparantie: kader vergelijkingsinstrumenten (E&G)

- Introductie vertrouwenskenmerk

Energiewet – algemene introductie

+

1/2. ....

-

3. Beoogde wijzigingen: in 6 pijlers

I: Versterkt toekomstkader

II: Energiedata als grondstof

III: Systemen op orde

IV: Ruimte nieuwe initiatieven

V: Meer bescherming

VI: Toezicht

Energiewet | in vogelvlucht

Beoogde wijzigingen: in 6 pijlers

Pijler V: Meer bescherming voor eindafnemers

>> Belangrijkste *drivers*: EU Richtlijn i.c.m. nationaal beleid /toezeggingen

A. Nieuw begrippenkader voor afnemers (E&G)

- Nieuw: 'huishoudelijke eindafnemer' (HHE) en 'micro-onderneming' (MO); technisch onderscheid tussen kleinverbruiker/grootverbruiker wordt hier losgelaten

B. Uitbreiding bescherming eindafnemers (E&G, m.u.v. pijler IV)

- Eindafnemer: implementatie EU bepalingen; 'vangnetregulering' vervalt
- Eindafnemer: verruiming contractuele bescherming
- HHE & MO: extra bepalingen, o.a. overstapvergoeding; aanpassing eisen vergunningsplicht

C. Aanpassen nationale beschermingsbepalingen (E&G)

- Behoud stelsel, omzetting 'kleinverbruikers' naar HHE & MO; herroepingsrecht ook voor MO

Energiewet – algemene introductie

+

1/2. ....

-

3. Beoogde wijzigingen: in 6 pijlers

I: Versterkt toekomstkader

II: Energiedata als grondstof

III: Systemen op orde

IV: Ruimte nieuwe initiatieven

V: Meer bescherming

VI: Toezicht

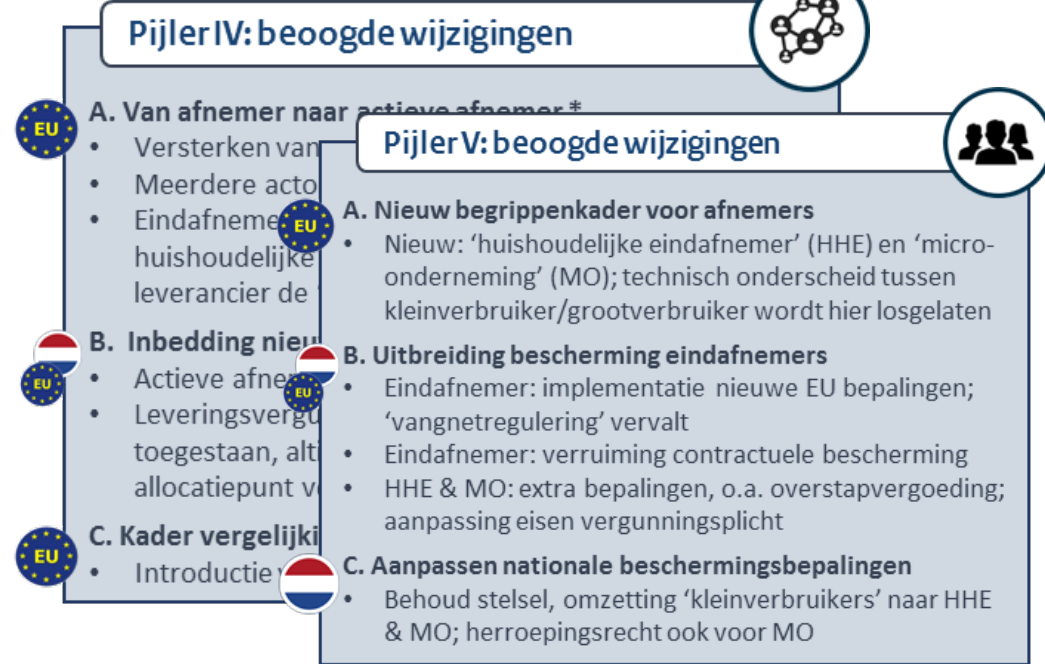
Energiewet | in vogelvlucht

Relevantie - thema's Club van Wageningen

- Sterk: innovatie, nieuwe marktinitiatieven, decentrale opwekking en energiedeling, bescherming publieke belangen / eindafnemers, etc.

Wat speelt er bij deze thema's? Behoeftte achter internetconsultatie

- Sterke wisselwerking pijler IV en V: meer ruimte voor innovatie > tegelijkertijd belang bescherming van systeem, eindafnemer, leveringszekerheid, financiering
  - Ook relevant: regeldruk, aanspreekbaarheid, handhaafbaarheid, inning van tarieven en belastingen, free riding, financiering, etc.
- Lopende thema's: uitvoerbaarheid begrippenkader, eisen aan vergunning, additionele allocatiepunten (ook pijler II), aggregeren/vraagrespons.

Leeswijzer:

- Samenvatting: zie §A-3.5 en 3.6 in MvT
- Uitgebreide beschrijving: Hfd B-5 in MvT, combinatie pijler IV/V
- In wet: ordening naar 'activiteit' > afnemen, leveren, aggregeren, etc.

Energiewet | in vogelvlucht

Beoogde wijzigingen: in 6 pijlers

Pijler VI: Toezichthouders Energiewet

>> Belangrijkste *drivers*: nationaal, i.c.m. EU bepalingen

A. Toezichthouders Energiewet (E&G)

- ACM is en blijft toezichthoudende regulerende instantie voor de Energiewet; voor veiligheid van gas is SodM belast met toezicht op de naleving
- Wetsvoorstel gaat uit van systeemtoezicht: het borgen van de regels vooraf. Hierbij wordt gebruik gemaakt van het systematisch vergroten van de eigen kwaliteit en naleving via het kwaliteitsborgingssysteem

Leeswijzer: hfd B-8; Toezicht blijft grotendeels ongewijzigd

Lopende thema's en gesprekken: hoe kan de uitvoering en handhaafbaarheid verder worden versterkt? Boete niveau? Onderlinge verhoudingen en samenwerking toezichthouders / publieke entiteiten.

Energiewet – algemene introductie

+ 1/2. ....

- 3. Beoogde wijzigingen: in 6 pijlers

I: Versterkt toekomstkader

II: Energiedata als grondstof

III: Systemen op orde

IV: Ruimte nieuwe initiatieven

V: Meer bescherming

VI: Toezicht

INFORMATIONALE PRIVACY IN DE NIEUWE ENERGIEMARKT

Tijmen H.A. Wisman
Vrije Universiteit, Amsterdam
Department Transnational Legal Studies
Centre for Law & Internet
t.h.a.wisman@vu.nl

VU UNIVERSITY
AMSTERDAM

LOOKING FURTHER

Europese Commissie: Actieplan Internet van Dingen 2009

De maatschappelijke aanvaarding van het ivd zal sterk afhankelijk zijn van de mate waarin de privacy in acht wordt genomen en persoonsgegevens worden beschermd, twee fundamentele rechten in de EU.

Conclusie proefschrift 2018

'Uiteindelijk is het antwoord op de vraag hoe de Commissie het recht op privacy interpreteert en toepast binnen het beleid en regulering van verplichte IvD-systemen tamelijk kort. Niet.'

Mark Weiser & Ubiquitous computing

'The most profound technologies are those that disappear. They weave themselves into the fabric of society until they are indistinguishable from it. (.....)

Perhaps key among them is privacy: hundreds of computers in every room, all capable of sensing people near them and linked by high-speed networks, have the potential to make totalitarianism up to now seem like sheerest anarchy.'

GEEN PLAATS VOOR TECHNO-OPTIMISME OF DETERMINISME

“Architecture is politics.” Mitch Kapor

Richtlijn 2019/944 legt de verantwoordelijkheid voor een privacyvriendelijk ontwerp bij de lidstaat, oftewel Nederland.

Een energiemarkt die inclusief en democratisch is, waarin het recht op privacy en gegevensbescherming worden gerespecteerd, is een ontwerpkeuze.